

Delo z mladimi

Pionirska knjižnica se od začetka svojega delovanja poleg osnovne usmeritve, izposoje, ukvarja s posebnimi oblikami dejavnosti za mlade uporabnike v predšolskem in osnovnošolskem obdobju. S tem v zvezi je začela sistematično razvijati knjižnično in knjižno vzgojo, kakor tudi nove dejavnosti ter prireditve, kar je bilo strokovno utemeljeno z razvojem študijske zbirke in ustanovitvijo zbornika, danes revije, *Otrok in knjiga*.

Študijska zbirka Š ima zato že od vsega začetka poseben koncept nabave, ki obsega:

- strokovno literaturo o mladinski književnosti in mlademu bralcu s posebnim poudarkom na oblikah dela z mladimi uporabniki,
- zbirko slovenskih mladinskih knjig (izvirno slovenske, prevodi in izvirno slovenske, ki so bile prevedene v tuje jezike);
- zbirko kvalitetnih tujih slikanic.

Namen študijske zbirke Š je tako večsmeren:

- v njej se zbira strokovna literatura s področja preučevanja mladinske književnosti, ki je tudi strokovna podlaga za delo uredništva revije *Otrok in knjiga* za povezavo s Centrom za mladinsko književnost na Pedagoški fakulteti v Mariboru;
- študijska zbirka Š je s svojim primarnim in sekundarnim gradivom temeljna teoretična podlaga različnim oblikam dejavnosti za mlade bralce, ki jih izvajamo v mreži Mariborske knjižnice;
- v študijski zbirki Š se zbirajo in posredujejo informacije v zvezi s knjižno in knjižnično vzgojo vzgojiteljem in pedagoškim delavcem.

V mreži Mariborske knjižnice deluje danes Služba za mlade bralce, kar pomeni za uporabnike do 15. leta starosti, ki je strokovno središče in koordinator med tremi pionirskimi

enotami (Pionirsko knjižnico Rotovž, Pionirsko knjižnico Nova vas in Pionirsko knjižnico Tabor) in ostalimi mladinskimi oddelki kombiniranih enot Mariborske knjižnice.

V vseh pionirskih enotah in oddelkih izposojamo na dom:

- knjižno in neknjižno gradivo.

Knjižno gradivo obsega:

- leposlovne knjige za mlade bralce do 15. leta starosti v slovenskem jeziku oziroma v nekaterih tujih jezikih (hrvaškem, angleškem, nemškem...),
- poučne in strokovne knjige z vseh področij znanosti za mlade bralce do 15. leta starosti,

Izposoja neknjižnega gradiva pa obsega:

- avdiokasete,
- videokasete,
- igrače v igrotaki Pionirske knjižnice Nova vas za otroke od treh let do konca prvega razreda,
- periodiko v slovenskem jeziku in nekaterih tujih jezikih.

Treba je poudariti, da so za vse obiskovalce vpis in storitve knjižnice brezplačne, npr. obisk dejavnosti, prireditve, izposoja, informacije...

Delovanje Službe za mlade bralce sega na mnoga področja mladinskega knjižničarstva, katerega specifičnost je ukvarjanje z mladim bralcem do konca osnovne šole, in je zato povezano z mnogimi pojmi s tega področja, v prvi vrsti predvsem s pojmom mladinske knjižnice, ki ga bom v nadaljevanju skušala nekoliko pojasniti.

Pojem mladinske knjižnice

Pod pojmom mladinska knjižnica sta mišljena dva tipa knjižnic:

- pionirske knjižnice in oddelki v okviru splošnoizobraževalnih knjižnic (v našem primeru Mariborske knjižnice),
- šolske knjižnice osnovnih šol.

To skupno izhodišče je nujno, čeprav je šolska knjižnica osnovne šole integralni del šolskega izobraževalnega sistema, pionirske knjižnice in oddelki pa so sestavni del javne splošnoizobraževalne knjižnične mreže. Oba sistema ohranjata vsak zase posebno sestavo, namen in funkcioniranje, po drugi strani pa so med njima tudi skupne povezovalne točke ali "strokovna stičišča" (Kobe 1978:194).

Stične točke, ki pogojujejo tudi povezovanje osnovnošolskih in pionirskih knjižnic splošnoizobraževalnih knjižnic v krovni pojem mladinske knjižnice, so naslednje (isto: 199):

1) osnovnošolske in pionirske knjižnice imajo skupnega uporabnika. To so otroci in mladostniki do 14. leta starosti, kar vpliva na poenotenje določenega strokovnega dela. Zato je v slovenskih osnovnošolskih in pionirskih knjižnicah že od leta 1961 v veljavi enoten sistem postavitve knjižničnega gradiva v prostem pristopu. Ta sistem razvršča leposlovje po treh starostnih stopnjah, strokovne (informativne in izobraževalne) knjige pa po načelih univerzalne decimalne klasifikacije (UDK), vendar v nekoliko poenostavljeni različici.

2) Druga enotna postavka je "potreba po specializiranem oziroma strokovno pedagoško specialno usposobljenem knjižničarskem kadru" (isto: 199), ki dela z otroki in mladostniki bodisi v osnovnošolski bodisi v pionirski knjižnici splošnoizobraževalne knjižnice.

3) Skupno izhodišče pri obeh tipih mladinskih knjižnic je tudi enotno stališče "o prednostnem pomenu in vlogi pedagoškega dela z mladimi bralci" (isto: 194).

Glede na skupna izhodišča sodobne vzgoje in izobraževanja, ki težijo k vzgoji aktivnega uporabnika knjižničnih pomagal, knjig in knjižnice, se v osnovnošolskih in pionirskih knjižnicah izvajata:

- knjižnična in
- knjižna vzgoja bodisi individualno z vsakim posameznim obiskovalcem knjižnice bodisi skupinsko.

Te skupne točke delovanja osnovnošolskih in pionirskih knjižnic so bistvene tudi za usklajeno ter strokovno delovanje republiške knjižnične mreže v smislu mladinskega

knjižničarstva. Sta pa oba tipa knjižnic tudi specifična v svojem delovanju, kar pa njunega delovanja ne izključuje, ampak se v smislu skupnega uporabnika dopolnjuje. Razlike so naslednje (isto: 195):

1) kriterij nabavne politike, ki ima vendarle tudi skupno temeljno izhodišče nabave kvalitetnega, starostnim stopnjam primernega knjižničnega gradiva:

- osnovnošolske knjižnice morajo pri nabavni politiki slediti usmeritvam vzgojno-izobraževalnega procesa in zato morajo primerno pokrivati stroke, ki so zastopane v učnem načrtu;
- nabava v pionirskih knjižnicah splošnoizobraževalnih knjižnic pa je širša, saj je treba upoštevati različne bralne potrebe in interese otrok in mladostnikov v njihovem šolskem in izvenšolskem času;

2) krog uporabnikov: šolsko knjižnico v osnovni šoli obiskujejo učenci oziroma uporabniki od 1. do 8. razreda (od 6./7. leta do 14. leta starosti). Pionirske knjižnice pa vpisujejo uporabnike in se z njimi strokovno ukvarjajo že od zgodnjega predbralnega ter predšolskega obdobja, saj je prav to obdobje zelo pomembno za otrokov nadaljnji vsestranski razvoj. Pri tem se splošnoizobraževalna knjižnica, Mariborska knjižnica pa še posebej, povezuje z drugimi tipi vzgojnih zavodov, npr. z vrtci, osnovnimi šolami, s šolami s posebnimi potrebami otrok, z bolnišnicami...

Poslanstvo SIK, kakor tudi mladinskega knjižničarstva, pa se je zaradi razvoja informacijske in komunikacijske tehnologije, kar je pripeljalo v nastanek informacijske družbe ter sprožilo proces globalizacije, na nek način nadgradilo:

"Knjižnice imajo kulturno funkcijo v najširšem pomenu besede Kultura - posredujejo vse vrste gradiva in informacij s področja umetnosti, znanosti, gospodarstva, politike, etike, morale, običajev... Pri tem morajo biti sposobne (materialno in kadrovsko) slediti razvoju informacijske in komunikacijske tehnologije. Zaradi povečane potrebe po znanju je postalo življenje doživljenjski učni proces in knjižnice središča informacijske podpore temu procesu. Povečala se je izobraževalna vloga knjižnic. Hkrati pa so knjižnice v manjših krajih, ki nimajo drugih profesionalnih kulturnih institucij,

tudi umetniška središča. Knjižnice so odraz družbene razvitosti in pogoj za vsakršni napredek." (Čopič 1998: 24)

Vsekakor opravljajo mladinski knjižničarji v okviru splošnoizobraževalnih in šolskih knjižnic zelo pomembno delo v korist otrok in mladine, saj so omenjene knjižnice kulturni in informacijski centri, šolske knjižnice pa so s svojim gradivom ter dejavnostjo redni del vzgojno-izobraževalnega sistema.

Dejavnosti za mlade bralce v Mariborski knjižnici

Mladinski knjižničarji, ki delajo v mladinskih knjižnicah in pionirskih oddelkih SIK, spadajo med strokovne kvalificirane knjižničarske delavce, ki v splošnoizobraževalnih knjižnicah od 1. do 5. tipa opravljajo knjižničarska strokovna dela, ali kakor je zapisano v Normativih in standardih:

"...Za posebne naloge mora imeti SIK specializiran strokovni kader. Specializacijo potrebujejo delavci, ki delajo z mladim bralcem, delavci v knjižnično informacijski in dokumentacijski dejavnosti, (...) v matični dejavnosti ter v drugih specialnih službah." (Normativi 1987: 75)

Torej, kakor je razvidno iz standardov, lahko sklepamo, da imajo mladinski knjižničarji v odnosu do svojih mladih uporabnikov, starih do 15 let, še neko specialno funkcijo, ki bi jo lahko imenovali kar vzgojno-izobraževalna oziroma pedagoška funkcija, ki je prisotna pri vseh oblikah dela z mladimi obiskovalci mladinske knjižnice:

- v izposoji, ki je primarna funkcija vsake knjižnice,
- v bibliopedagoškem delu, ki osvešča mlade bralce o pomenu knjižnic, knjig in branja nasploh, o načinu "uporabe" knjižnic in njenega fonda..., ali če definiramo to področje z dvema temeljnima pojmom, ki sta med seboj zelo prepletena:
  - knjižnična vzgoja, katere cilj je usposobiti mladega uporabnika, da bo znal knjižno gradivo in knjižnična pomagala samostojno uporabljati;
  - knjižna vzgoja, kjer je v ospredju vzgoja mladih obiskovalcev v bralce in uporabnike informacijskih virov.

*Robert Kereži vodi po razstavi
Ilustracije pravljic H.C.
Andersena, april 1998. Foto:
Arhiv Mariborske knjižnice*

V skupinah poteka knjižna vzgoja pri organiziranih obiskih knjižnice (bibliopedagoške ure) in pri raznih oblikah dejavnosti.

Pri tem se postavlja vprašanje ali je smiselno izločiti iz knjižne vzgoje in definirati še tretjo vrsto vzgoje - to je književna oziroma literarna vzgoja.

Kot del knjižne vzgoje bi bila prav tako postopna, sistematična in starostni stopnji primerna vzgoja ob knjigi za knjigo, vendar se pri tem segmentu otroci in mladostniki oblikujejo predvsem v bralce literarnih del.

V književno vzgojo bi lahko uvrstili predvsem naslednje dejavnosti za mlade bralce, ki se izvajajo v vseh pionirskih oddelkih Mariborske knjižnice:

- ure pravljic za mlajše otroke v predšolskem in začetnem šolskem obdobju,
- pogovori o knjigah za mlade bralce višjih razredov osnovne šole - Klub bralcev.

Dejavnosti za mlade bralce od 3. do 10. leta

Ure pravljic

Tradicija pripovedovanja pravljic je v Mariborski knjižnici živa že od samih začetkov, število rednih pravljličnih ur se je povečevalo z rastjo knjižnične mreže.

V Mariborski knjižnici prirejamo sedaj 10 rednih ur pravljic na teden za otroke od 4 do 6 let in otroke od 7 do 10 let v treh naših enotah:

- v Pionirski knjižnici Rotovž,
- v Pionirski knjižnici Nova vas,
- v Knjižnici Janka Glazerja Ruše,
- v Knjižnici Tezno,
- v Knjižnici Pobrežje.

Enkrat na mesec pa smo pričeli v šolskem letu 1998/99 z urami pravljic za starostno mešane skupine otrok v treh enotah:

- v Knjižnici Bistrica,
- v Knjižnici Lovrenc na Pohorju,
- v Knjižnici Pekre.

Ura pravljic z ustvarjalno delavnico v Pionirski knjižnici Rotovž. Zdenka Gajser, Maja Logar in Renata Kovačič, 1998. Foto: Arhiv Mariborske knjižnice.

V teh in ostalih enotah Mariborske knjižnice pa se izvajajo pravljlične ure tudi priložnostno čez vse leto - večinoma kot dodatek k bibliopedagoškim uram za otroke do 10. leta.

Pri tej dejavnosti je treba izpostaviti tudi to, da je nekaj pravljičnih ur vsako leto namenjenih tudi otrokom z motnjami v razvoju (OŠ Gustav Šilih, Center za korekcijo govora in sluha) in hospitaliziranim otrokom v bolnišnični šoli. Kot zanimivost - v letnem poročilu za leto 1985 zasledimo podatek, da so bile že tega leta pripravljene pravljične ure za otroke Zavoda za korekcijo govora in sluha. Zanje je knjižničarka Sonja Weiss izdelovala posebne aplikacije, ki so jih pravljičarji vključevali v pripovedovanje pravljič.

Igralnica za majhne in velike

Ob mednarodnem letu družine 1994. leta smo se v Mariborski knjižnici odločili, da v Pionirski knjižnici Rotovž odpremo Igralnico za majhne in velike. Igralnica je namenjena predšolskim otrokom, ki ne obiskujejo vrtcev. Tem otrokom, starim od 3 do 7 let, z obiskovanjem igralnice omogočamo sproščeno igro s kvalitetnimi igračami in srečanje s prav tako kvalitetnimi slikanicami. Hkrati pa vabimo v igralnico tudi starše ali varuhe, da ta čas, če želijo, sodelujejo v igri z otroki. Igralnica sodi med redne vsakotedenske dejavnosti.

Igroteka

(izposojevalnica igrač)

Igroteka v enoti Mariborske knjižnice v Pionirski knjižnici Nova vas je od otvoritve te enote leta 1992 novost in njen integralni del. V igroteki si lahko otroci od 3 let in do konca 1. razreda izposodijo igrače. Rok izposoje je enak kot za knjižno gradivo - tri tedne. Vselej si lahko otrok izposodi eno igračo, hkrati pa si mora izposoditi vsaj eno knjigo. Ob vpisu mora biti prisoten eden od staršev ali skrbnikov. Priporočamo, da bi bili starši prisotni tudi ob vsaki izposoji.

Igrače so strokovno obdelane in klasificirane po starosti, za katero so namenjene, ter tako tudi razvrščene po policah in predalih.

Vselej pomaga igračo izbrati knjižničar. Vse igrače ob vrnitvi razkužimo, operemo in posušimo, tako da so igrače tudi z medicinsko-higienskega stališča varne.

Za ilustracijo pomembnosti in uspešnosti igroteke naj

navedem podatke iz letnega poročila Mariborske knjižnice za leto 1992: v šestih mesecih je bilo izposojenih kar 2.014 igrač. Poročilo za leto 1998 pa prinaša podatek, da je bilo na dom v vsem letu izposojenih 8.341 igrač.

Dejavnosti za mlade bralce od 11. do 15. leta

Klub bralcev

Kot praktični primer ene od oblik književno-vzgojne dejavnosti za mlade od desetega leta dalje bi lahko podrobneje prikazali dejavnost - pogovore o knjigah oziroma t.i. Klub bralcev, ki je redna vsakotedenska oblika dela z mladimi od 11. do 15. leta starosti v Mariborski knjižnici.

*Srečanje z Vitanom Malom,
1997. Foto: Arhiv Mariborske
knjižnice*

Mladi bralci prihajajo pri tej dejavnosti na različne načine v stik z mladinsko književnostjo, npr. z vodenimi pogovori o določenih literarnih delih za mladino, ki zajemajo tudi branje, spoznavanje in interpretacijo, kar na neprisiljen način spodbuja k branju kvalitetne literature.

Da bo ta opredelitev dela pri pogovorih o knjigah ali t.i. Klubu bralcev jasnejša, naj sledi opis praktične izvedbe v šolskem letu 1996/97: v tem šolskem letu se je skupina otrok ali mladostnikov po enoletnem premoru ponovno osnovala, zato so bila prva srečanja v večji meri namenjena različnim oblikam spoznavanja. Ustvariti je bilo potrebno vzdušje, v katerem so s pomočjo homogenosti skupine in sproščenosti med člani lažje približali literarna besedila in vzpostavili pozitiven odnos do branja ter izrabili možnost aktivnega razširjanja novo pridobljenih informacij za estetsko, izkustveno in domišljjsko doživljanje mladih bralcev.

Ker je bilo že v začetku dogovorjeno, da se bo celoletno druženje mladih bralcev ob koncu leta zaključilo z obliko pogovora z enim od slovenskih mladinskih avtorjev, je bilo treba literarni opus tega ustvarjalca dobro "predelati".

Mladi bralci so se odločili za Vitana Mala, to dejstvo pa je kar samo kazalo na to, da se lahko vedenje o literarnem besedilu prenese tudi v primerjavo s filmom in stripom - primer za tak prenos je literarno delo Poletje v školjki.

Po vsaki prebrani knjigi se je v smislu senzibilizacije pripravila tudi likovna delavnica (npr. slikanje na svilo, oblikovanje gline...). Celoletno druženje se je zaključilo s pogovorom s pisateljem in filmskim ustvarjalcem Vitanom Malom. Pogovor z gostom so z mentorsko pomočjo pripravili in izvedli mladi bralci sami, kakor tudi spremljevalni program z dramatizacijo odlomka iz knjige Poletje v školjki ter z vokalno-instrumentalno interpretacijo filmske glasbe enako naslovljenega filma za mladino. V prostoru, kjer se je odvijal pogovor, so mladi bralci pripravili razstavo knjig Vitana Mala in izdelkov likovnih delavnic, ki so se tematsko povezovali z literarnim opusom in so hkrati predstavljali scenografijo za dramatizacijo že omenjenega odlomka.

Priložnostne dejavnosti

Poleg navedenih rednih dejavnosti potekajo vse leto v vseh pionirskih enotah in oddelkih Mariborske knjižnice še priložnostne dejavnosti za mlade bralce:

- (tematske, razstave z vodstvi ali brez njih, manjše priložnostne razstave),
- razne vrste prireditev (npr. srečanja in pogovori z literarnimi, likovnimi in drugimi ustvarjalci),
- ustvarjalne delavnice,
- organizirani obiski knjižnice oz. bibliopedagoške ure za predšolske in šolske otroke,
- igralni koticiki, kjer se mladi obiskovalci knjižnice ob izposoji lahko še poigrajo,
- reševanje kvizov (npr. mednarodni knjižni kviz) in ugank.

Štefka Kučan, pokroviteljica razstave Pripovedujem ti pravljico v Pionirski knjižnici Nova vas, 1998. Foto: Arhiv Mariborske knjižnice.

Razstava Pripovedujem ti pravljico, ki je bila posvečena tradiciji pripovedovanja pravljič v Mariborski knjižnici, 1998.

Vesele počitnice

Program Veselih počitnic, 1998.

Program "veselih počitnic" v počitniškem času (teden dni pozimi in dva meseca poleti), je nekaj posebnega v ponudbi Mariborske knjižnice mladim.

Organizirano potekajo že od leta 1980 in tistega leta je bila to sploh edina organizirana dejavnost za mlade na mariborskem območju v počitniškem času. Ta dejavnost je v začetku potekala v Pionirski knjižnici Tabor, kasneje pa se je razširila še na Pionirsko knjižnico Rotovž, z otvoritvijo nove pionirske enote leta 1992, v Pionirsko knjižnico Nova vas in še v druge kombinirane enote (npr. v Knjižnico Ruše, Knjižnico Hoče...).

Vesele počitnice v Pionirski knjižnici Rotovž, 1997. Foto: Arhiv Mariborske knjižnice.

Program "veselih počitnic" obsega že vsa ta leta raznolike dejavnosti:

- ustvarjalne delavnice;
- srečanja z ustvarjalci;
- računalniške delavnice;
- reševanje kvizov in knjižnih ugank;
- ure pravljic.

Vsako leto je ta počitniški program - bodisi poleti ali pozimi - izjemno dobro obiskan.

Viri:

1. ČOPIČ, V. "Normativna ureditev področja knjižničarstva v kontekstu novega kulturnopolitičnega modela". Knjižnica 42(1998)2-3, str.21-34.
2. KOBE, M. "Knjižnice za mladino v Sloveniji". Knjižnica 22(1978)3-4, str. 190-200.
3. **NORMATIVI** in standardi za splošnoizobraževalne knjižnice. Poročevalec Kulturne skupnosti Slovenije 6(1987)28, str. 70-78.
4. Letna poročila Mariborske knjižnice od leta 1985 do 1998.
5. **ZAKON** o knjižničarstvu. Uradni list SR Slovenije 1982, št. 27.